

**RENDSZERVÁLTÁS, GLOBALIZÁCIÓ ÉS
NEMZETI IDENTITÁS A SPORTBAN
A XXI. SZÁZAD KEZDETÉN MAGYARORSZÁGON**

Doktori tézisek

Dóczy Tamás

Semmelweis Egyetem
Sporttudományi Doktori Iskola
Sport- és Társadalomtudományi Program



Témavezető: Földesiné dr. Szabó Gyöngyi, egyetemi tanár, DSc

Hivatalos bírálók: Dr. Farkas János, Prof. Emeritus, DSc
Dr. Vingender István, főiskolai docens, PhD

Szigorlati bizottság elnöke: Dr. Sipos Kornél, egyetemi tanár, CSc
Szigorlati bizottság tagjai: Dr. Bognár József, egyetemi docens, PhD
Dr. Tibori Tímea, tud. igazgató-helyettes, CSc
Dr. Gáldi Gábor, egyetemi docens, PhD

Budapest

2011

1. Bevezetés

Doktori értekezésem vizsgálati terepe a *társadalmi változások és a sport viszonya*, szűkebb értelemben *a közelmúlt és a jelenkor társadalmi-gazdasági változásainak – a magyarországi rendszerváltásnak és a globalizáció folyamatainak hatása a magyar sport helyzetére*, lehetőségeire a globális sportszíntéren.

A sport nemzettudatot, nemzeti identitást erősítő funkciója a nemzeti korlátok feloldásával, a sportban is zajló globalizáció kapcsán átalakulni látszik. A nemzeti identitás megteremtése a 19. században elsősorban a történetírás feladata volt, de a 20. század során megőrzésében a sport is jelentős szerepet vállalt. A 21. században azonban a világ sportolói már nem csak a nemzetek közötti versenyek kontextusában méretik meg magukat. A sport globalizációja olyan kereteket látszik megváltoztatni, amelyek meghatározóak voltak a modern sport korábbi alakulására nézve (lokális és nemzeti keretek).

A nemzeti identitás sportbeli jelentőségének vizsgálata éppen arra adhat választ a sportban dolgozók számára, hogy a sportban továbbra is létező, sőt a globalizációnak sikeresen ellenálló erőnek tekinthetjük a nemzeti kereteket, vagy eljött az ideje egy másfajta, nemzeteken túlmutató gondolkodásnak. A sport és a nemzettudat kapcsolatának feltérképezése a magyar sport szereplői számára is komoly tanulságokkal szolgálhat. *Kinek játszunk? Kiért játszunk? Kinek szerzünk dicsőséget? Kitől várhatunk segítséget? Miben áll a magyar sport jelentősége a nemzeti identitás továbbvitelében?*

A világ sportjában történt fejlemények egyre inkább szükségessé teszik, hogy a magyar élsport helyzetét átgondoljuk, és újraértelmezzük a sport azon társadalmi funkcióit, amelyek a sport más területeihez köthetők, ugyanakkor fontos szerepet játszhatnak abban, hogy a jövőben a sport valóban hozzájáruljon egy jobban és sikeresebben működő, integráltabb társadalomhoz.

2. Célkitűzések

Értekezésem elsődleges célja a nemzeti identitás és a sport kapcsolatának feltérképezése a magyar sportpolitika, a média és a magyar társadalom vizsgálatán keresztül. Noha a téma nemzetközi szakirodalma viszonylag gazdag, *Magyarországgal és a magyar sporttal ebből a szempontból még nem foglalkoztak*, legfeljebb marginálisan érintették a sport és a nemzettudat összefüggéseit, a magyar sport

múltjának és jelenének, illetve a magyar társadalom nemzeti érzésvilágának vizsgálatakor.

Intézményi szinten a kormányzati sportpolitikai döntések és stratégiák kerültek középpontba. A gazdasági élet, valamint a média szereplőinek esetében elsősorban a sport és a nemzettudat diskurzusát alakító szereplőkre fókuszáltam. A média döntően meghatározhatja bizonyos társadalmi csoportok (pl. nők, kisebbségek, vagy a saját nemzet) megítélését, és jelentős szerepet játszhat az identitások és az identitás-távolodások dinamikájában is. Az egyéni szereplők közül a sportvezetők, illetve a sportrajongók/állampolgárok nézeteinek és véleményeinek feltérképezését tűztem ki célul, hiszen – részben – az ezekkel kapcsolatos képzeteken alapulnak a sportpolitikai döntések és a média általi tematizáció is. A célkitűzésnek megfelelően kutatási kérdéseim a következők:

Sportpolitika

- *Hogyan használta-használja a politika a sportot a nemzetépítési törekvéseihez?*
- *Hogyan jelenik meg a nemzet tematikája a sportpolitikai dokumentumokban?*

Sportmédia

- *Hogyan épít a sportsajtó a magyar szurkolók nemzeti érzéseire?*
- *Hogyan reagál a sikerre/sikertelenségre?*
- *Hogyan reagál az esetleges botrányokra?*

Társadalmi közvélemény

- *Mennyire büszkék a sportsikerekre?*
- *Hogyan vélekednek a gyengébb szereplésről?*
- *Mennyire tartják fontosnak a sikeres olimpiai, VB és EB szereplést?*
- *Hogyan fogadják a botrányokat?*
- *Hogyan vélekednek a honosításokról?*

A magyar sport elmúlt két évtizedének átfogó elemzéséhez elengedhetetlen volt, hogy az eredményeket a rendszerváltás, valamint a globalizáció kontextusában értelmezzem, és kitérjek arra is, hogy az elmúlt húsz év társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális változásai hogyan változtatták meg a magyar sport környezetét. A kutatás kérdéseinek megválaszolása segítséget nyújthat ahhoz is, hogy a sport lehetséges identitás-építő funkcióit értékeljük, vagy újraértelmezzük, és ezen keresztül ahhoz, hogy Magyarországot és a magyar sportot újrapozícionálhassuk a sport globális térképén.

2.1 Hipotézisek

H₁ Feltételezem, hogy a politika és a sportpolitika a nemzeti büszkeség erősítésének lehetőségét a sporton keresztül kizárólag az élsporthoz kapcsolódóan látja.

H₂ Feltételezem, hogy a sportmédia a várakozások fokozásában és a sikerek tálalásában egyaránt használja a *nemzetit* mint motívumot, kudarcok és botrányok esetén azonban eltávolodik ettől.

H₃ Feltételezem, hogy a szurkolók sikerek esetén jobban azonosulnak a nemzet sportolóival, mint kudarcok esetén, illetve azt, hogy a sikerek miatti büszkeség tekintetében lényeges eltérések vannak a társadalom különböző csoportjai között.

H₄ Feltételezem, hogy a magyar szurkolók számára az élsport eredményessége kiemelten fontos, ugyanakkor ez nincs összhangban a sportpolitikával szembeni elvárásaikkal.

3. Módszerek

A kutatás egyszerre történeti és szociológiai, ezért a választott módszerek is e két tudomány repertoárjából kerülnek ki. Annak érdekében, hogy a sport és a nemzettudat minőségi és mennyiségi összefüggéseit is minél pontosabban feltárhassam, kutatásomban egyaránt használtam kvalitatív és kvantitatív módszereket.

A dokumentumelemzés, mint kutatási módszer a sportpolitika dimenzióját teszi megragadhatóvá. A legfontosabb sportpolitikai dokumentumok a sporttörvények és sporttal kapcsolatos (szak)politikai koncepciók (elsősorban a Nemzeti Sportstratégia) voltak, de a sportbeli változásokról beszámoló újság- és folyóiratcikket, illetve az Országgyűlés sportpolitikai vitáinak jegyzőkönyveit is felhasználtam forrásként.

A magyar társadalom tagjainak sporttal kapcsolatos nemzeti érzéseit survey-módszerrel próbáltam feltérképezni. A kérdőíves kutatás lényege annak vizsgálata volt, hogy szélesebb körben mennyire elfogadott az a nézet, hogy a sportnak jelentős szerepe van a nemzeti közösségi érzés erősítésében, illetve, hogy a különböző társadalmi csoportok attitűdjeiben és elvárásaiban milyen különbségeket lehet felfedezni. Az alkalmazott mintavételi eljárás valószínűségi minta, tehát minden felnőtt magyar lakosnak azonos esélye volt a mintába való bekerülésre, így a minta (n=1027) segítségével begyűjtött adatokból levont következtetések – a statisztikai mintahiba mértékén belül – általánosíthatóak a teljes populációra. Az adatok statisztikai

feldolgozása és elemzése az SPSS 10.0 program segítségével történt, a feldolgozás során 2, illetve 3 dimenziós keresztábrákat, Khi-négyzet próbát, korrelációt, főkomponens-elemzést, faktoranalízist, illetve lineáris regressziót alkalmaztam.

A nemzeti identitás „mozgásba lendülésének” értelmezéséhez a tartalomelemzés módszerét használtam. Egy általam választott, a kutatás témájához szorosan kötődő – egy magyar sportoló külföldi honosításáról szóló – újsághír internetes fórumbejegyzéseit vizsgáltam kvalitatív megközelítésből, azért, hogy egy, a survey-vizsgálatból kimaradó lényeges elemet, az identitás „fenyegetettségére” adott reakciókat értelmezhessem. Ez a módszer tekinthető egyfajta *moderátor nélküli fókuszcsoportos interjúnak*, amelyből elsősorban a szurkolói minta tagjainak véleményeit lehet megismerni. A feldolgozáshoz az ATLAS Ti5.0 programot használtam, mely lehetőséget adott a hozzászólásokban megjelenő legjellemzőbb motívumok pontos nyilvántartására és tematikus elemzésére.

A sportsajtót szintén a tartalomelemzés módszerével vizsgáltam. Vizsgálati periódusom a 2008-as Pekingi Olimpia idejére, valamint a megelőző és a következő egy hétre, a Nemzeti Sport (NS) 2008. augusztus 1. és augusztus 30. között megjelenő számaira terjedt ki, mivel hagyományosan az Olimpiai Játékok idején fordul a legnagyobb figyelem a magyar sport és a sportmédiára Magyarországon.

A sportmédiára elemzéséhez kiegészítő módszerként egy esettanulmányt is felhasználtam, melyben egy válogatott jégkorong-mérkőzés televíziós közvetítését vizsgáltam. A mérkőzés előtti, illetve az azt követő stúdióbeszélgetés és maga a közvetítés kvalitatív elemzése lehetőséget adott arra, hogy konkrét idézetekkel is illusztrálhassam azt, hogy a média milyen módon támaszkodik a szurkolók nemzeti érzéseire.

4. Eredmények

4.1 Sportpolitika

Magyarország sportpolitikáját egyértelműen az állami szféra túlsúlyával jellemezhetjük. A sport intézményes örökségét az állami sportpolitika azzal is „gondozza”, hogy megbecsüli, kitünteti a sikeres sportolókat, ünnepséget szervez az olimpikonok hazatérése, illetve egy-egy nagy siker évfordulója alkalmából. Az élsport

hosszú évtizedek óta nemzeti jelkép és a nemzettudat fontos forrásának ismeri el minden sportpolitikai útkeresés.

Az élsport azért is válhatott a nemzettudat ennyire fontos forrásává, mert az államszocialista időszakban ez volt az egyetlen olyan nyilvános színtér, ahol a nemzeti jelképeket büntetlenül lehetett használni, és ahol a nemzeti hovatartozást következmény nélkül lehetett nyíltan kifejezni. Ilyen értelemben azt is állíthatjuk, hogy a sport a nemzettudat megtapasztalásának szinte kizárólagos forrása lehetett, és még maguk a sportpolitikusok és a sportvezetők is használták beszédeikben a nemzeti tartalmakat.

Az 1989-90-es rendszerváltás után a sport társadalmi funkciói megváltoztak. A nemzeti érzések kifejezésére immár más fórumokon is lehetőség nyílt, a politika és a kultúra nyilvánosságában a nemzet intézményes illetve kulturális örökségének gondozására számos jelentkező akadt. Ezzel együtt a politika legitimációs forrásként továbbra is felhasználta a sportsikereket, melyeknek valamiféle feszültség-levezető küldetése volt a rendszerváltás utáni magyar társadalom számára.

A 2004-es athéni doppingügyek ellenére a Magyar Sport Fejlesztési Tervében (2005) az élsport ellentmondásos megítélése, azaz hogy 2004-ben a nemzeti szégyenkezés forrásává (is) vált, már nem jelenik meg. A 2007-ben elfogadott Sport XXI Nemzeti Sportstratégia külön megemlékezik az élsport identitásépítő jelentőségéről, mely ugyanakkor a sportoló nemzet víziójában nem jelenik meg. A sportpolitikai célkitűzések tehát egyértelműen – továbbra is – felülről szervezve képzelik el a sporton keresztül erősödő nemzettudatot.

A Sportstratégia 2007. május 23-án zajló országgyűlési vitája során szinte minden felszólaló megemlítette az élsport eredményeinek pozitív hatását a nemzeti büszkeségre, ugyanakkor az elmaradó eredmények, illetve botrányok okozta nemzeti csalódottság nem jelent meg ezekben a beszédekben. Néhány felszólalásban előkerült a kis ország – nagy teljesítmények ellentétpár, illetve az eredményesség jövőbeli fenntartásával kapcsolatos aggodalmak is. Mindezek ellenére a 2008-as Pekingi Olimpia előtt a várakozások a politikusok és a sportvezetők körében is magasabbak voltak, mint a végül elért eredmények.

2008 októberében a MOB jelentésben számolt be az olimpiai szereplésről. Az értékelés szerint alapvetően négy tényező befolyásolta a vártnál gyengébb szereplést: a sportegyesületi rendszer folyamatos leépülése; az edzők és sportszakemberek nem kielégítő megbecsülése; az elégtelen anyagi támogatás, illetve annak nem megfelelő ütemezése; valamint a sporttudományos és sportegészségügyi háttér hiányosságai.

Mindezekon túl a lakosság rossz sportolási mutatói, illetve a kisebb létesítmények hiánya is gyakran előkerül az elemzésekben. Ezen érvek mögöttes szemlélete azt mutatja, hogy a szabadidősportot, a diáksportot és az egyetemi-főiskolai sportot elsősorban az élsport tömegbázisának tekintik. A paradigmát meghatározó gondolkodási séma kiindulópontja egyértelműen az élsport, minden más terület e köré, illetve ez alá szerveződik, miközben Nyugat-Európa számos országában külön kezelik a lakosság fizikai aktivitásának javítását és az élsportolók sikeres felkészítését. Az utóbbi évtizedek fizikai aktivitási mutatói ráadásul még csak nem is igazolják az élsport példamutató pozitív funkcióját, melyet egyébként a hozzá kapcsolódó devianciák és anomáliák (dopping, fogadási botrányok, túledzetségből eredő halálesetek) gyakori nyilvánosságra kerülése is egyre inkább megkérdőjelez.

A vizsgált dokumentumok, illetve nyilvános meg- és felszólalások azt mutatják, hogy a sportpolitika diskurzusában az élsport jelentősége éppen abban áll, hogy ebben vélük felfedezni a nemzeti büszkeség egyik fontos forrását. Ennek következtében a politikai döntéshozók nem vállalják azt a kockázatot, hogy az élsport eredményességét feláldozzák a lakosság sportjának, és ezen keresztül egészségének oltárán.

4.2 Sportmédia

A 2008-as Pekingi Olimpia előtt a sport-nyilvánosság fórumain érzékelhető volt a várakozás a magyar csapattal szemben. A Nemzeti Sport már hosszú hónapokkal a játékok előtt is foglalkozott a lehetséges éremesélyes sportolókkal, és a versenyek közeledtével a címlapon is egyre többször és egyre nagyobb terjedelemben jelentek meg az olimpiát beharangozó szalagcímek. Amellett, hogy a sportpolitika és a sportszakma prominens személyiségeinek várakozásairól beszámolt a lap, maguk az újságírók is publikáltak írásokat, melyekben az esélyek latolgatása került a középpontba. Minden sportág – és annak magyar résztvevői a hasábkra kerültek, és a címekben többször feltűnnek olyan szavak, mint *érem*, *meglepetés*, *álm*, sokszor olyan sportágak esetében, amelyek azután legfeljebb pontszerző helyet tudtak felmutatni. A beharangozó írásokban gyakran utaltak a magyar sport gazdag hagyományaira, és az olimpia közeledtével a nemzeti jelképek és tradíciók is egyre inkább előtérbe kerültek. Augusztus 6-án az olimpiát megelőző világbajnokságok eredményei alapján készített éremtáblát közöltek, mely Magyarországot a 15. helyre tette. A megnyitó napján (2008.

augusztus 8.) a címlapon öles betűkkel hirdették: „*Lapunk optimistán várja a XXIX. nyári játékokat: Tippünk: 9 arany*”.

4.2.1 Elmaradó sikerek: kudarc-narratívák

Az olimpiai játékok idején megjelenő számok elemzését a kudarcokról szóló írások bemutatásával kezdem, mivel – a néhány első heti siker ellenére – ezek határozták meg a lap hangvételét. A kudarcokból következő csalódottság diszkurzív komplexitásának feltárásához Luhmann (2009) terminológiáját – a csalódottság narratíváinak normatív és kognitív megkülönböztetését – hívtam segítségül. A normatív irányultságú kudarc-narratíva elsősorban egyfajta morális gyengeséget hangsúlyoz, konkrétan a sportolók rátermettségét és elhivatottságát megkérdőjelezve, tágabb értelemben pedig az intézmények és a társadalom értékrendszerének negatív változását érzékeltetve, nem ritkán nosztalgikus élel. A kognitív kudarc-narratíva ezzel szemben az objektív okokra koncentrál, így inkább az anyagi és az intézményi hiányosságok kerülnek benne előtérbe.

Az első igazán csalódott írásokban, melyek az olimpia 3. napjától kezdődően egyre inkább meghatározóak voltak a napilap hangvételében, a kudarc-narratívák elsősorban normatív elemeket tartalmaztak, ezekben a sportolók, a sportvezetők rátermettségét és elhivatottságát is kétségbe vonták. A szakértő és az újságíró eltérő nézőpontjait jól illusztrálja az olimpia negyedik napjának vívóversenyéről beszámoló írás, melyben az NS szakértője, korábbi világbajnok vívó elsősorban kognitív kudarc-narratívát alkalmaz és optimistán tekint előre, míg a sportújságírók ezúttal is normatív elemeket használják értékeléseikben.

Az olimpia 9. versenynapja után a magyar csapat vezetői egyre felháborodottabb nyilatkozatokat tettek – elsősorban a politika felé – a sport mostoha körülményeiről, a kudarcokra az NS is reagált. A második oldalon öles betűkkel áll a cím: „*Továbbra is csak vergődünk*”. A szerkesztőségi cikk ismételten normatív kudarc-narratívájában ezúttal a sportvezetés válságáról ír és a magyar sportirányítás vezetőit személyes felelősként jelöli meg. Bár a nemzeti szimbólumok direkt módon nem jelennek meg ezekben az írásokban, a dicső múlt és a kudarcos jelen ellentétpárja számos írásban előkerül (pl. „*Egy egykori nagyhatalom haláltusája*” című cikk).

4.2.2 Siker-narratívák: érmek, aranyérmek és fellélegzés az utolsó napon

A Nemzeti Sport munkatársai feltehetőleg nem arra készültek, hogy folyamatosan a sport válságát elemző és a sikerek elmaradásáról beszámoló írásokkal kell megtölteniük a napilapot. A címlapok a várakozásokat alulmúló eredmények ellenére túlnyomórészt pozitív üzeneteket tartalmaztak; ha olimpiai bajnoki címekről nem is, de részsikerekről, illetve esélyekről azért be tudtak számolni. A negatívabb hangvételű írások inkább a második oldalra kerültek, talán azért, hogy a lap „felszínének” pozitív üzenetei fenntartsák a szurkolók érdeklődését.

A sikerek tálalása természetesen könnyebb feladat, ezek a narratívák egyaránt épülhetnek a sportember nagyságára, teljesítményére, de a szurkolók érzelmeit is előhívhatják az eredményhirdetés felidézésével, melyben a nemzeti jelképek, mint a Himnusz (ez csak aranyérem esetén) és a magyar zászló is helyet kapnak.

A versenyek utolsó három napjára aranyérem is jutott a magyar sportolóknak, ettől kezdve tudtak igazán megjelenni azok a siker-narratíva „panelek”, amelyek a magyar sportújságírók eszköztárában ekkor már két hete várakoztak. Mivel a nemzeti büszkeség igazán a csapatsportokban manifesztálódhat, kiemelten fontos cél, sőt – a korábbi eredménytelenség fényében, – tulajdonképpen élet-halál kérdése volt, hogy a Magyarország ikonjának számító férfi vízilabdacsapat, amely a „legmagyarabb” sportágban mérkőzött, megnyerje a harmadik aranyérmet. A végső győzelem másnapján a sportnapilap nem fukarkodott a méltató jelzőkkel: *„A játékok utolsó napján sporttörténelmet írt a magyar férfi vízilabda válogatott”* – utalva arra a nem mindennapi tetre, hogy egymás után ez volt a harmadik aranyérmük. A sportolókat és a kapitányt heroizáló írások a szerzői olyan jelképek és fogalmak mentén, mint a Himnusz, a zászló, a történelem és a hadjárat, próbálták előhívni az olvasóból a nemzeti büszkeség érzését.

4.2.3 Esettanulmány

A sportmédiá nemzeti tartalmú üzeneteinek további vizsgálatát egy esettanulmányon keresztül végeztem. Az indítást az adta, hogy 2010. április 23-án a magyar jégkorong-válogatott sorsdöntő mérkőzésen szerepelt a ljubljana-i divízió1-es világbajnokságon. A jégkorong az utóbbi években – elsősorban a válogatott erősödésének köszönhetően – egyre fontosabb lett a média, illetve a magyar szurkolók számára. A siker ráadásul egy igen szűk közeg műhelymunkájának eredménye az egyik leginkább globalizálódott sportágban; a körülményeket (anyagi és létesítményhelyzet)

tekintve Magyarország jelentősen elmarad azoktól az országoktól, amelyek hasonló szinten állnak. A diskurzust ennek megfelelően nem a korábbi nagyhatalmi státusz, hanem a „kis ország kis sportjának erőn felüli eredményei” határozták meg.

A kommentátor a közvetítés során a nemzeti jelképek és hívószavak segítségével lelkesítette a szurkolókat, és létrehozta a kapcsolatot a helyszínen szurkolók és a mérkőzést közvetítéssel keresztül követők között. A mérkőzés vége felé világosan láthatóvá vált, hogy a magyar csapat vereséget szenved. A kommentátorok alapvetően normatív kudarc-narratívát alkalmaztak, de ebben főként a játékvezetést, a körülményeket és a balszerencsét helyezik a középpontba, a játékosok nem kerültek célkeresztbe.

4.3 Társadalmi közvélemény

4.3.1 Eredményesség

A magyarok nemzeti érzésvilágával foglalkozó korábbi kutatások a sportból fakadó nemzeti büszkeséget kizárólag az élsportolók sikerei kapcsán vizsgálták. Kutatásomban igyekeztem ennél összetettebb módon is vizsgálni a sport nemzettudatra gyakorolt hatását. Korábbi kutatási eredmények szerint a magyar társadalom tagjainak legfontosabb identitás-forrásai a sporteredmények, valamint a művészeti és tudományos teljesítmények; ezek mellett a történelemből fakadó büszkeség mondható még jelentősnek. Érdekes ugyanakkor, hogy ezek a sikertényezők nem tekinthetők kollektív társadalmi eredménynek, inkább az egyének kiemelkedő teljesítményét hangsúlyozzák.

A survey-vizsgálat eredményei azt jelzik, hogy a sikerekből fakadó büszkeséggel lényegesen többen azonosultak, az esetleges kudarcok felett érzett csalódottság ezzel szemben kevésbé jellemző. Mindez azt mutatja, hogy sikertelenség esetén az azonosulás mértéke is csökken. Izgalmas kérdés, hogy a sportsikerekhez köthető identitás valójában mennyiben a sporthoz és mennyiben inkább a sikerességhez köthető. A különböző társadalmi-demográfiai csoportok sportsikerekre és kudarcokra vonatkozó attitűdjei nem egyformák. A férfiak, illetve a magasabb iskolai végzettségűek intenzívebben viszonyulnak mind a sportsikerekhez, mind pedig a kudarcokhoz. A férfiak esetében szignifikáns különbség mutatkozik a településtípusok, sőt a régiók között is. Úgy tűnik, hogy míg a megyeszékhelyen élők lelkesebben, a fővárosiak sokkal kritikusabban ítélik meg az élsport szereplését a különböző világversenyeken. Az eredmények arra

engednek következtetni, hogy a magyar élsport szurkolói bázisát elsősorban a „vidéki fellegvárakban” érdemes keresni.

Főkomponens-elemzés segítségével elemeztem, mennyire tartják fontosnak a magyarok azt, hogy sportolóink sikerrel szerepeljenek a világversenyeken. A kész változó átlagos értékei azt mutatják, hogy a sportsikerek korántsem egyformán fontosak a társadalom tagjainak. Az alacsonyabb társadalmi státuszú, kisebb településen élő emberek esetében feltehetően igaz az a megállapítás, hogy az alapvető egzisztenciális kérdések előbbre valók, mint az igény a csoport-hovatartozás megélésére. A sportba – akár sportolóként akár nézőként – kevésbé bekapcsolódó csoportok esetében pedig feltehetőleg az identitást „mozgásba hozó” élmények hiánya lehet az oka annak, hogy nem tartják annyira fontosnak a sportolók sikerességét.

Kutatásomban azt is vizsgáltam, hogy a fenti elvárások vajon összhangban vannak-e a sportköltségvetési preferenciákkal, más szóval, hogy a versenysport sikerességét fontosnak tartók vajon valóban a versenysporthoz köthető tényezők felé „húznak” a költségvetési elképzeléseikben. A korrelációs együtthatók azt jelzik, hogy az élsport nemzetközi sikerességét fontosnak tartók valóban szignifikánsan jobban preferálták az ehhez köthető költségvetési területeket, és kevésbé a lakosság sportját.

Az eredmények azt mutatják, hogy a magyar társadalom tagjainak sporttal kapcsolatos nézeteit meghatározza az a paradigma, amely a sportpolitikát és a sportmédiát jellemzi. Ebben a szemléletben a sportolás egyéni érdek, az élsport viszont közérdek, így a szurkolók közül is sokan szorgalmazzák az élsport komolyabb támogatását. A sikerekkel a magyar társadalom jelentős része azonosul, de kudarcok esetén az azonosulás mértéke – éppúgy, mint az újságírók esetében – jelentősen csökken. A kutatás eredményei rámutatnak, hogy az élsport valóban csak a sikeresség fenntartásával táplálhatja a nemzeti büszkeséget, és akkor is elsősorban azok számára jelenthet identitás-megerősítést, akik figyelemmel kísérik a sporteseményeket, így eljutnak hozzájuk a média üzenetei.

A sportfogyasztástól való távolmaradás kényszerű, de önkéntes döntés is lehet. A sportolók viszonylag privilegizált helyzete a közterheket viselő, és a leszakadó társadalmi csoportok számára is frusztráló inger, ezért egyre többször kerül elő a premizálás kérdése. Az élsportolók botrányos viselkedéséről, vagy sikertelen szerepléséről beszámoló tudósítások gyakran jogosan-jogtalanul morális aspektusból ítélik meg a sportolók felett, ezért sokan elveszítik lelkesedésüket és úgy döntenek, távol maradnak a szurkolástól is.

A sportfogyasztásból önként kivonuló, illetve kirekesztett/kiszorult csoportok esetében a sport nemzettudatot erősítő funkciója nem érvényesül. Ráadásul a társadalomból kirekesztett csoportok – alapvető egzisztenciális gondjaik miatt a nemzettel, mint *elképzelt közösséggel* egyébként is egyre nehezebben tudnak azonosulni. A spektrum másik végén állnak azok a Magyarországon, vagy a világ bármely pontján élő magyarok, akik magas státuszúak, és az „új média” minden csatornáján követhetik azokat a sportolókat, akik a globális szintre emelkedett sportágakban (labdarúgás, kosárlabda, motorsport, tenisz) sikeresen képviselik a nemzetet. A tendenciák szélesedő szakadéokra utalnak abban a tekintetben, hogy ki mennyire támaszkodhat a sportra mint a nemzettudat egyik legfontosabbnak tartott forrására.

4.3.2 Az athéni doppingbotrányok fogadtatása

A magyar szurkolók botrányokhoz kapcsolódó érzelmi és kognitív viszonyulásait a 2004-es athéni olimpián történt eseményekről alkotott vélemények alapján vizsgáltam. A nyilvánosságban megjelenő intenzív reakciók ismeretében nem meglepő, hogy a válaszadók négyötöde hallott az athéni doppingesetekről, és túlnyomó részük egyetértett azzal, hogy a botrányok rossz fényt vetnek az országra. Ennél valamivel kevesebben vélték, hogy a doppingügyek lejáratják a magyar sportot. A mások által Magyarországról alkotott kép (*Fremdbild*) tehát foglalkoztatja a magyar lakosság nagy részét, társadalmi státusztól függetlenül. Érdekesség, hogy budapesti lakosok sokkal visszafogottabbak a sportolók hibáztatásában, miközben minden más csoportnál magasabb volt az ebben a kérdésben bizonytalanok aránya. Ennek oka talán az, hogy a nyilvános diskurzusban megjelenő értelmezések pluralitása a fővárosban jobban érzékelhető volt.

Az eredmények megerősítik, hogy botrányok esetén a szurkolók körében is megjelenik egyfajta kollektív szégyenérzet, amelynek gyökere nem a sportolókkal való azonosulás, hanem annak az egyszerű tételnek az elfogadása, hogy a sportolók az ország diplomatái, és ebben a minőségükben feltétlenül hatással vannak Magyarország nemzetközi megítélésére.

4.3.3 Sportesemények rendezése

Korábbi kutatások eredményei alátámasztják, hogy egy nagyobb esemény vendéglátójaként egy közösség, egy város, vagy akár egy egész ország is közvetetten felelős a rendezvény sikerességéért, ez pedig megköveteli, és a munka során bizonyosan erősíti a közösségi, és adott esetben a nemzeti integrációt is. A hazai rendezésű olimpia, labdarúgó Európa-bajnokság, illetve más nemzetközi sportesemények nemzetintegráló és nemzetépítő lehetőségeire a (sport)politika nyilvánosságában is gyakran utalnak, és ilyenkor általában széles körű társadalmi támogatottságra hivatkoznak. Az eredmények azt mutatják, hogy a nagyobb sportesemények rendezését kevésbé támogatják, mint a hagyományos magyar sportágak versenyeinek megrendezését.

A támogatók, illetve az ellenzők egymáshoz viszonyított arányán túl a kandidálást támogató érvek vezettek el annak feltárásához, hogy a szurkolók nézeteiben mennyire jelenik meg az eseményekben rejlő identitásépítő lehetőségek felismerése. A nyílt végű kérdésekre a válaszadók saját szavaikkal fejtették ki nézeteiket, ezzel együtt a válaszok többsége két fő téma, az ország külföldi elismertsége, illetve a gazdasági bevétel köré épült. A támogatás indokai különböznek egymástól az esemény jellege (mega-rendezvény, vagy ennél kisebb világverseny) tekintetében. A nagyobb világversenyek megrendezésében rejlő gazdasági és országimázs-építő lehetőségeket jobban felismerik, ugyanakkor a támogatók alacsonyabb aránya azt jelzi, hogy a mega-rendezvényekre történő kandidálást sokan nem látják reális elképzelésnek.

A különböző társadalmi-demográfiai csoportok között eltérés van abban, hogy mennyire „észlelik” és tartják fontosnak a versenyekben meglévő országimázs-építő potenciált. A kapott eredmények szerint a férfiak esetében a legmagasabb fogyasztási színvonalú csoport, míg a nők esetében a főiskolát/egyetemet végzettek, a legfiatalabb korosztály és a megyeszékhelyen élők mutattak szignifikánsan magasabb értékeket. A különbségek arra mutatnak rá, hogy a mások által Magyarországról alkotott kép jobban foglalkoztatja a magasabb társadalmi státuszú csoportokat. A lakosság ugyanakkor – talán a korábbi elutasított pályázatok miatt is – nem egyértelműen támogatja a legnagyobb sportesemények megrendezését. A kisebb világversenyek ezzel szemben nagyobb támogatást élveznek, elsősorban azért, mert sokan vannak, akik nem látják felkészültnek az országot egy mega-rendezvény fogadására. Érdekes, hogy a versenyek hazai rendezését a lakosság jellemzően nem azért támogatja, mert személyesen is szeretne részt venni ezeken.

4.3.4 A karneváli identitás

Figyelemreméltó eredmény, hogy a megkérdezettek mindössze 6,3%-a utalt arra, hogy a rendezés által a magyar szurkolók közös sportélményekkel gazdagodhatnak. E szűk csoport tagjai tekinthetők azoknak, akik szerint az ilyen rendezvények a nemzeti identitás forrásai lehetnek. Ebből az adatból egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a nemzeti identitás e dimenziója közel sem olyan jelentős, mint az eredményesség, vagy akár az országimázs. A nemzeti identitás harmadik formájának társadalmi beágyazottsága ezen túlmenően a sportesemények látogatásán keresztül is vizsgálható. A magyar lakosság túlnyomó része soha, vagy legalábbis nagyon ritkán látogat ki valamilyen sporteseményre. Fontos megjegyezni, hogy a – nem túl gyakori – pozitív válaszok mögött a nemzeti kötődések mellett lokális kötődések is húzódnak, mivel a kérdés nem csak válogatott mérkőzésekre és nemzetközi versenyekre vonatkozott.

A sportesemények látogatásában jelentős különbségek láthatók nem, életkor, iskolai végzettség és fogyasztási színvonal tekintetében is. A mai magyar társadalom esetében érvényes státuszmérőnek tekinthető iskolai végzettség és bizonyos tartós fogyasztási cikkek megléte vagy hiánya szerinti különbségek arra engednek következtetni, hogy a legalacsonyabb státuszúak kezdenek kiszorulni ebből a szabadidős tevékenységből, miközben a leginkább aktív, vagy ha úgy tetszik, kevésbé inaktív csoportok a közép- és felső rétegekből kerülnek ki. A sportesemények látogatása egyre kevésbé számít társadalmi eseménynek, annak ellenére, hogy a jelenlévők számára akár egy kisközségben, akár egy megyeszékhelyen erősítheti a lokális, illetve nemzetközi versenyek esetén a nemzeti identitást. Fontos azonban megjegyezni, hogy minél nagyobb településről van szó, annál kevésbé jelenik meg a közösségi funkció (a közös együttlét a lényeg) és annál fontosabb lesz a szórakoztató funkció, amely azonban már erősen kötődik az eredményességhez is. Annál is inkább, mivel a városi sportfogyasztók más alternatívát is könnyen találhatnak szabadidejük élvezetes eltöltésére.

4.3.5 A szurkolók véleménye a honosításokról

A sportolók növekvő földrajzi mobilitása a honosításokat is egyre gyakoribbá tette a globalizáció korában. A „nemzet” kategóriája ezekben a helyzetekben relativizálódik, de legalábbis fellazul, hiszen olyanok is beletartozhatnak, akik esetében a hagyományos kritériumoknak (szülőföld, anyanyelv, kulturális örökség) ilyenkor nincs szerepe. A

honosítások a kézilabdában igen elterjedtek és ez alól Magyarország sem kivétel. Jóval érzékenyebb kérdés a veszteség elfogadása, azon esetek, amikor a „mieink” közül elvisznek valakit. Az utóbbi években Magyarország egy befele nyitott, kifelé zárt államot alkotott, hozzánk „igazoltak” külföldiek, de nekünk nem kellett megélnünk olyan traumatikus helyzetet, amelyben le kell mondanunk egy kiemelkedő magyar sportolóról.

A közelmúltban, 2009 végén azonban felmerült, hogy Nagy László, a férfi kézilabda-válogatott csapatkapitánya és legismertebb játékosa nem lép pályára a magyar csapatban, és elképzelhető, hogy a 2012-es londoni játékokon már spanyolként játszik. Mivel a téma jelenleg is napirenden van a médiában, amely írásaiban elsősorban normatív kérdésként kezeli az ügyet, egy-egy megjelent cikk kapcsán a szurkolók nézetei is sokfélék, és sokszor igen erős véleményeket fogalmaznak meg a hozzászólásokban. A megjelent cikkek közül a legbővebben a „*Nagy László: Magyar vagyok*” című írás foglalkozott a kérdéssel, a cikk – provokatív üzenetének köszönhetően igen sok, – összesen 103 hozzászólást generált, melyeket az AtlasTi 5.0 program segítségével dolgoztam fel. A kódolás után látható volt, hogy a leggyakoribb téma a játékos jellemtelensége volt, a szurkolók ezekben a hozzászólásokban tulajdonképpen „kitagadják” a nemzet fiát, abból a tradicionálisabb nemzetfelfogásból kiindulva, hogy a hovatarozás nem lehet eldöntendő kérdés. A sportolótól való távolodás azt a célt is szolgálja, hogy ne kelljen nemzeti hovatarozásunk miatt szégyenkezni, szégyellje magát inkább a hűtlen sportoló. Szintén sok vélemény utalt arra, hogy a hibát inkább az intézményi hiányosságokban, elsősorban a szövetség működésében kell keresni. Ezekben megjelenik a nemzeti szégyenkezés érzése, de ez elsősorban a szövetség vezetőire vetül, a játékos itt felmentést kap. Az előzőekhez képest a honosításokkal kapcsolatos megnyilvánulások valamivel kevesebb normatív elemet tartalmaznak, de legalábbis megjelennek bennük olyan értelmezések is, amelyek racionálisabban közelítik meg a hazaváltás kérdését, sőt – a játékoshoz csatlakozva – azt is felvetik, hogy miért nem tudjuk elfogadni, ha valaki távozik, ahhoz képest, hogy milyen pozitívan vélekedünk a hozzánk érkezőkről.

5. Következtetések

5.1 A hipotézisek ellenőrzése

Feltételezésem, mely szerint a politika és a sportpolitika a nemzeti büszkeség erősítésének lehetőségét a sporton keresztül kizárólag az élsporthoz kapcsolódóan látja, igaznak bizonyult, a vizsgált dokumentumok, illetve nyilvános megszólalások mindegyikében az élsport eredményességét, illetve az élsport nagy világeseményinek megrendezését látták a nemzeti büszkeség lehetséges forrásának, míg a szabadidősporttal kapcsolatban ilyen összefüggés nem került elő a sportpolitika nyilvánosságában. Azt is hozzá kell tenni, hogy mindkét lehetséges forrás esetében egyfajta „optimista szemlélet” szerint csak a nemzeti identitásra gyakorolt lehetséges pozitív hatások kerülnek említésre, míg az esetleges kudarcok negatív hatásai legfeljebb a kudarcok, illetve botrányok megtörténte után kerültek észrevételezésre.

Feltételezésem, mely szerint a sportmédia a várakozások fokozásában és a sikerek tálalásában egyaránt használja a *nemzetit* mint motívumot, kudarcok és botrányok esetén azonban eltávolodik ettől, részben megtartható, mivel a sportnapilapban megjelenő cikkek, illetve a sporttelevízió műsora a felvezetésben és a sikerek bemutatásában sokféleképpen utalt a sportolók magyarságára, illetve a nemzeti jelképeket, mint a Himnuszt, vagy a nemzeti lobogót szintén előszeretettel használták. A kudarcok esetében való eltávolodás abból a szempontból érvényes, hogy a média munkatársai normatív narratíváikban a magyar sportolókat és sportvezetőket is hibáztatják, de ezekben a nemzeti hovatartozás éppúgy hangsúlyos, mint sikerek esetén. A sporttelevízió műsorában a vereség ellenére is megjelentek a nemzeti jelképek, tehát a kudarc esetében sem beszélhetünk a nemzeti motívum egyértelmű háttérbe szorulásáról.

Harmadik hipotézisem, mely szerint a szurkolók sikerek esetén jobban azonosulnak a nemzet sportolóival, mint kudarcok esetén, szintén igaznak bizonyult. A magyar lakosság túlnyomó része büszke, ha a magyar sportolók sikereket érnek el, ugyanakkor a csalódottság korántsem ennyire intenzív; a vonatkozó kérdésre a semleges válaszok aránya volt a legjellemzőbb. A sikerek felett érzett büszkeség tekintetében szignifikáns különbségek jelentkeztek a magyar társadalom különböző csoportjai között. Az eredmények arra is rámutatnak, hogy a társadalmi-gazdasági státusz befolyása erős, a magasabb státuszúak azonosulása a nemzeti sportolókkal intenzívebb, feltehetően azért is, mert a nemzet elsősorban posztmateriális értéknek tekinthető és az

alacsonyabb státuszú csoportok célértékei elsősorban a létfenntartáshoz köthető materiális értékek.

Negyedik hipotézisem, mely szerint a magyar szurkolók számára az élsport eredményessége kiemelten fontos, ugyanakkor ez nincs összhangban a sportpolitikával szembeni elvárásaikkal, elvetésre került. Az eredmények azt mutatják, hogy azok, akik az élsport eredményességét fontosnak tartják, valóban azokat a sportpolitikai területeket preferálják, amelyek az élsporthoz köthetők. Az állampolgárok tehát viszonylag koherens képpel rendelkeznek arról, hogy milyen finansziális háttér szükséges az élsport eredményességéhez, ugyanakkor hozzá kell tenni, hogy a jelenlegi sportkölségvetés arányai még a válaszokban megjelenő felosztásnál is erősebben mutatják az élsport preferenciáját.

5.2 Javaslatok, ajánlások

Az eredmények rámutatnak, hogy a magyar sportpolitika és a sportmédia szereplőinek egyaránt fontos az, hogy Magyarország élsportolói sikeresek legyenek a nemzetközi sportversenyeken, különös tekintettel az olimpiákra. Látni kell azonban, hogy a világ sportja az elmúlt évtizedben óriási változásokon ment keresztül és a globális versenyben egyre több résztvevő országgal kell számolni, olyanokkal, akik a bipoláris világrendben még a „harmadik világ” sportban esélytelen országai voltak. Ezek sportrendszerében sok esetben hasonló logika szerint működik, tehát az olimpiai eredményességet legitimációs, illetve nemzetépítési célokra is felhasználnák, és ehhez minden anyagi és intézményi támogatást meg kívánnak adni nemzetük sportolójának. Mindemellett feltűnő a politikai-gazdasági nagyhatalmak elsőprő sikere, amely alátámasztani látszik a sportban is erősödő egyenlőtlenségeket. Ezen tendenciák éppen az olyan erős tradíciókkal, ám gyenge gazdasági potenciállal, valamint szűk társadalmi bázissal rendelkező országok visszaesését eredményezik, mint amilyen Magyarország és a volt „keleti blokk” más államai. A „harmadik világ” országai és Kína esetében is elmondható, hogy a sportolók státusza és presztízse igen magas, és a sport sokak számára továbbra is az egyetlen kiugrási lehetőség, miközben Magyarországon a hagyományos sikersportágak csak válogatottság és nemzetközi eredmények esetén jelentenek biztos megélhetést. A magyar fiatalok számára a versenysport korántsem az egyetlen mobilitási csatorna, sőt, ebben a minőségében az utóbbi években inkább szűkülésről beszélhetünk. Ezzel együtt az államilag finanszírozott utánpótlási rendszer

igazi zászlóshajója a továbbra is szelektíven működő, a kiválóságokra fókuszáló sportrendszernek.

A pekingi olimpiai játékok ideje alatt megfigyelhető volt, hogy a „sportnemzeti” diskurzust felépítő politikai és médiaszereplőknek nehéz dolguk volt az eredmények értékelése során. Az élsportról szóló közvetítések és írásos riportok lényege a várakozások – eredmények – értékelések hármasság, mely egy olimpia idején körforgássá duzzad. A fázisok közül az első mindig túlhangsúlyozza az esemény jelentőségét (cél az érdeklődés felkeltése) és túlbecsüli a várható eredményt. A második érzelmektől nem mentesen megkezdje az értékelést és nem ritkán meghúzza a határt a „mi” és az „ők”, azaz a saját nemzet és a másik nemzet(ek) között. A harmadik fázis, az értékelés mindig az első fázisból indul ki és a második függvénye. Ebben dől el, hogy a sportot meghatározó diskurzus milyen irányba fordul, a válság, vagy a sikerágazat motívuma lesz-e a meghatározó. Egy dolog azonban közös mindkettőben, a végső következtetés ugyanúgy az élsport további, sőt, fokozottabb támogatása, vagy azért, mert „rossz úton járunk”, vagy azért, mert „jó irányba haladunk”.

A kudarcok, és még inkább a botrányok dinamikája szintén érdekes folyamat. A nyilvánosságban először az újságírók távolodnak el a bukott sportolótól, és keresni kezdik a kudarc okát. Ennek kapcsán megszólaltatják azokat a sportvezetőket, akik adott esetben felelősséget vállalhatnának, de e helyett a felelősséget egy szinttel feljebb, a költségvetést meghatározó szereplők szintjére delegálják. Innentől kezdve a problémák morális aspektusai egyszerű pénzkérdéssé fokozódnak le, így pedig a megoldási alternatívák is beszűkülnek. A kiindulópont ugyanakkor nem változik, az élsportra szükség van, hiszen az nem csak a sportszféra, de az egész ország zászlóshajója.

A globalizáció folyamata nyomán, illetve az 1989-1990-es rendszerváltás következtében a gazdasági szféra sportra, ezen belül különösen az élsportra gyakorolt hatása jelentősen erősödött. Az élsport nemzetközi eredményessége igen nagy részben gazdasági társaságok, azaz a klubok sikeres működésén múlik. Ugyanakkor a sportegyesületek támogatása szinte kizárólag a szponzorok gazdasági, illetve a mindenkori kormány politikai döntéseitől függ. A sportszövetségeknek és sportegyesületeknek az üzleti, a sportpiaci működés, a szponzoráció, a merchandising az államszocialista sportmodellben teljesen ismeretlen volt, és sok sportszervezet a mai napig képtelen modern marketingmunkára. További problémát jelent, hogy a hazai sikersportágak többsége a globalizált sport kevésbé piacképes sportágai közé tartozik,

ennek következtében sem a szövetségek, sem pedig a versenyzők és edzők nem remélhetnek olyan mértékű bevételeket – különösen a televíziós jogdíjából – amelyek állami támogatás nélkül is garantálnák a fenntarthatóságot. A sport jelenleg *egyike a fenntarthatatlan társadalmi alrendszereknek*; a jelenlegi állami finanszírozás nem tűnik elegendőnek a sport stabil működéséhez, ezért különösen fontos kérdés a másik két szereplő, azaz a civil és a gazdasági szektor sikeres be-, illetve visszakapcsolódása a sportba.

A vizsgált sportpolitikai dokumentumokban a nemzeti büszkeség másik legtöbbször emlegetett sporthoz kapcsolódó forrása az olimpiai rendezés. Itt is érzékelhető ugyanakkor, hogy a verseny számos új szereplővel gazdagodott és már a hagyományos nagyhatalmak sem számítanak egyértelmű esélyesnek. A budapesti olimpia gondolata továbbra is napirenden van a sport nyilvánosságában, még akkor is, ha jelenleg nem politikai párthoz, hanem egy civil kezdeményezéshez köthető az ötlet „gondozása”. Hozzá kell tenni, hogy a Budapesti Olimpiai Mozgalom, amely az egyik legnagyobb médiafigyelmet kapó civil szervezet, sem tagságát, sem célkitűzését illetően nem tekinthető egyértelműen „alulról jövő” kezdeményezésnek. A mindennapi állampolgárokra mindössze abban az értelemben számít a projekt, hogy passzív részvételüket, azaz hozzájárulásukat kéri a pályázathoz.

A kritikusabb hangok egy város olimpiai rendezésével kapcsolatban felvetik, hogy a közszféra és a civil társadalom költségei nem feltétlenül vannak egyensúlyban a privát szférához jutó haszonnal, mindez Magyarország esetében is valós veszélynek tűnik. A globalizált sport legfontosabb megrendezvényeit elnyerő országok/városok mögött erős gazdasággal rendelkező államok és/vagy a nemzetközi gazdasági élet legnagyobb hatalmú érdekcsoportjai állnak. Magyarország esetében erősen kétséges, hogy akár a politikai akarat, a helyi gazdasági szereplők támogatása és a hallgatóságos civil hozzájárulás egyidejű jelenléte is elegendő erőforrást biztosíthat egy ilyen volumenű kandidálási verseny megnyeréséhez, nem beszélve magáról a rendezésről és a megépítendő létesítmények funkcióiról és jövőbeni fenntarthatóságukról. A korábban említett hármasságához hasonlóan itt megjelenik a kandidálás – döntés – értékelés hármassága, mely sikertelen pályázatok esetén ismét csak a nemzet kudarcaként kerülhet tálalásra. Ez a pesszimistább megközelítés a magyar sportpolitika nyilvánosságában szintén nem jelenik meg.

Az élsport a saját maga és a média által megteremtett elvárásoknak egyre nehezebben tud megfelelni, így a nemzet *elképzelte* közösségét is nehezebben tudja

építeni. A dezintegrálódó magyar társadalomban ugyanakkor nem csak *elképzelt*, de *valódi* közösségekre is szükség lenne. A sport közösségteremtő funkciója nem csak a „hősök” eredményességéhez kapcsolódhat, de a magyar sport-nyilvánosság diskurzusában a nemzeti közösségi tudat nem versenysporthoz köthető elemei egyelőre nem hangsúlyosak. A világ sportjában történt fejlemények egyre inkább szükségessé teszik, hogy a magyar élsport helyzetét átgondoljuk, és újra felfedezzük a sport azon társadalmi funkcióit, amelyek, bár kevesebb hangsúlyt kaptak az elmúlt évek a sportpolitikájában, ám mégis fontos szerepet játszhatnak abban, hogy a jövőben a sport valóban hozzájáruljon egy jobban és sikerebben működő, integráltabb társadalomhoz. Vannak olyan országok, ahol a szabadidősport is a nemzeti büszkeség forrásává tudott válni; a kerékpározás például holland nemzeti jelkép, de a skandináv országok lakosai is büszkék sportolási mutatóikra.

Érdeemes lenne tehát ezeken a területeken is kihasználni a sport integratív erejét, ám ahhoz, hogy a sporthoz kapcsolódó, eredményességtől független identitás-formák is érvényre jussanak, szükség van arra is, hogy a sportot ne csak a nemzetek versengéseként (*difference*), hanem különböző etnikai, illetve társadalmi háttérrel rendelkező emberek találkozásának színtereként (*diversity*) lássák a sport nyilvános diskurzusát meghatározó szereplők. Mindehhez egyfajta paradigmaváltásra van szükség, melynek lényege a sport „fordított piramisának” talpra állítása lenne, azaz egy olyan szemléletmód, mely a Mindenki Sportjában nem az élsport társadalmi bázisát látja, hiszen a felnőtt lakosság sportja ebbe a képbe nem fér bele. A paradigmaváltás során az élsportból (és annak példakép funkciójából) táplálkozó szabadidő- és diáksport mítoszával szintén le kell számolnunk, mert ezt sem az elmúlt évek-évtizedek sportolási mutatói, sem pedig a nemzetközi tendenciák nem támasztják alá.

Noha az intézményes nemzeti örökség a társadalomba is beágyazódott, de ennek tartalma elsősorban nem a magyarság egészének, hanem bizonyos kiváló magyar történelmi személyiségek teljesítménye. A társadalmi integráció érdekében fontos lenne, hogy a nemzeti hovatartozás felett érzett büszkeség nem csak ebben a „passzív” formában nyilvánuljon meg. A nemzeti identitás aktív, civil aspektusainak erősödéséhez elengedhetetlen feltétel az önkéntes szemléletmód terjedése, valamint a nemzeti identitás diskurzusának demokratizálódása, ami a sport esetében (is) a politika befolyásának csökkentését jelentené.

Eközben a nyilvános diskurzusban a nemzet mint kategória tartalma éppúgy átpolitizálódott, mint a sport. Két évtizeddel a rendszerváltás után eljutottunk oda, hogy

a sport már nem a nemzeti hovatartozás kifejezésének egyetlen színtere, de az egyetlen olyan színtér, ahol a nemzeti jelképek politikamentesen jelennek meg. A magyarság politikai megosztottsága a közösségekre is negatív hatással van, és bár a sport jelenleg még nem tartozik a megosztó jelképek közé, törekednünk kell arra, hogy ez a helyzet a jövőben sem változzon meg. Ehhez szükség van arra is, hogy a politika befolyása csökkenjen, és a civil társadalom, illetve a helyi közösségek szerepe előtérbe kerüljön mind a sportélet működtetésében, mind pedig a nemzettudat formálásában.

A szerző publikációs jegyzéke

AZ ÉRTEKEZÉS TÉMÁJÁBAN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

Dóczy T. (2011) Gold Fever(?) Sport and national identity – the Hungarian case. *International Review for the Sociology of Sport*. (megjelenés alatt: DOI: 10.1177/1012690210393828)

Dóczy T. (2009) Active Sport Tourism in the Hungarian Population: Current trends and perspectives. *Physical Culture and Sport. Studies and Research* 46, 261-267.

Dóczy T. (2008) Magyar Sport és Nemzeti Identitás a Globális Sportszíntéren. *Magyar Sporttudományi Szemle* 4, 3-7.

Dóczy T. (2008) A sportturizmus, mint szabadidős tevékenység társadalmi összetevői. In: Földesiné Sz. Gy., Gál A., Dóczy T. (szerk.) *Társadalmi riport a sportról 2008*. Budapest, MSTT – ÖM. 91-124.

Dóczy T. (2007) Sport és globalizáció: a 21. század kihívásai. *Kalokagathia* 1-2, 5-13.

EGYÉB PUBLIKÁCIÓK

Molnar G., **Doczi T.**, Gál A. (2011) Socio-Cultural Organisation of Hungarian Football. In Gammelsæter H., Senaux B. (eds) *The Organisation and Governance of Top Football Across Europe*. London, Routledge. (megjelenés alatt: ISBN 978-0-415-88378-8)

Dóczy T. (2008) Sport, Globalization, National Identity. In Bendiner, N., Bognár J. (szerk.) *VI. Országos Sporttudományi Kongresszus I.* Budapest, MSTT. 136-139.

Dóczy T., Tóth A.K. (2009) Football Fandom in England: Old traditions and new tendencies. *International Quarterly of Sport Science* 2, 30-41.